

О. В. Каряка

ДО ІСТОРІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБІТ ОЛЬВІЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ у 1930 р.

Публікація протоколів засідань Наукової ради Ольвійської археологічної експедиції 1930 р. Дані протоколи мають велике значення для історії дослідження античного міста Ольвія Понтійська та є унікальним джерелом про ранні етапи формування радянської школи антикознавства на Україні.

Ключові слова: антична археологія, історія дослідження, Ольвійська експедиція, Наукова рада, протоколи засідань.

Ольвія Понтійська цілком правомірно може вважатись перлиною давньогрецької культури Півдня України. Вона привертає увагу дослідників та цінителів старовини ще з кінця XVIII ст. – часу приєднання цієї території до складу Російської імперії. Історія вивчення цієї пам'ятки складна та тривала. Зараз вже минуло більш ніж сто років з початку її регулярних археологічних досліджень. В ХХ ст. розкопки на території городища та некрополя Ольвії припинялись лише на порівняно невеликі проміжки.

Тривалий період дослідження Ольвії дозволив досягти значних результатів [Крыжицкий, Русяева..., 1999]. До тонкощів відпрацьована методика та принципи організації роботи. Всі, хто відвідував розкопки в Ольвії в останні десятиліття спостерігали чіткий механізм роботи експедиції, злагодженість роботи окремих ділянок та взаємодопомогу, що забезпечуються в першу чергу співробітниками експедиції. Здебільшого це відбувалось завдяки волі і харизмі начальника Ольвійської експедиції Валентини Володимирівни Крапівіної. Всім, хто працював

під її керівництвом, добре відомі її вдумливе відношення до всіх дрібниць, що були необхідні в організації роботи і при цьому строгість та принциповість у дотриманні правил методики польових археологічних досліджень.

Однак, нинішня чітка постановка організації роботи Ольвійської експедиції має певну традицію. Очевидно, що вона розвивалась одночасно з розвитком та вдосконаленням методики розкопок та загалом археологічної науки.

Нинішня структура організації роботи Ольвійської експедиції складалась в 50-60-і роки ХХ ст. під керівництвом Л.М. Славина, який очолював експедицію в 1936 р. [Экспедиционная деятельность..., 1996, с. 10] та мав великий досвід викладача [Л.М. Славин. Хроника..., 1996, с. 9]. Саме під час його керівництва характерною рисою розкопок Ольвії стало масове залучення студентів-практикантів історичних факультетів різноманітних вузів [Скржинская, 2001, с. 16-17].

У більш ранні роки – до того моменту як Л.М. Славин очолював експедицію - тривалий період дослідженнями Ольвії (після смерті Б.В. Фармаковського) керувала Наукова рада, яка, як правило, складалась з трьох персон [Карасев, Леви, 1976, с. 22]. В результаті робіт Наукової ради були досягнуті значні результати в розкопках античного міста Ольвії, особливо розкопки «Й» та «АГД», які були опубліковані не повною мірою і ще потребують ретельного аналізу [Крыжицкий, 1985, с. 27]. Але яким чином проходила робота в експедиції того часу? Як організовувались розкопки на окремих ділянках? Які ставились

завдання і якими засобами планувалось їх вирішення? На даний момент ми майже не маємо прямих свідчень та інформації, здатних розкрити ці питання.

В Науковому архіві Інституту археології НАН України серед документів фонду ВУАК-Ольвія збереглися протоколи засідань Наукової ради Ольвійської експедиції 1930 р., які фактично є єдиним офіційним джерелом, що розкриває внутрішні механізми діяльності експедиції, організації її роботи та структури її керівництва.

Даний комплекс документів складається з 15 друкованих сторінок які вміщують 6 протоколів засідань Наукової ради Ольвійської експедиції, що охоплюють період робіт з 10 серпня по 5 вересня 1930 р. Доля документів Ольвійської експедиції досить складна. Загалом збереглося не багато документів. Значна частина знищена в 30-і роки або під час Другої Світової війни чи їх доля не відома. Так, частина наукової документації зникла під час арештів. В 20-і роки не рідкими були усілякі кримінальні розслідування в обласних музеях. Серйозний тиск був на Одеський музей. Заарештований був і директор Миколаївського музею, під час арешту якого зникла й частина наукової документації і, зокрема, щоденники досліджень в Ольвії, що є одним з найважливіших джерел інформації про розкопки (в протоколах це згадується в № 3 (с. 41)). Все це підкреслює цінність та унікальність даних матеріалів.

В пропонованому документі трапляється багато очевидних помилок, що, скоріш за все пов'язано з якістю роботи друкаря. Досить часто трапляються помилки у прізвищах дослідників. Так, наприклад, технічний секретар, який не змінювався протягом роботи всієї експедиції цього сезону, Т.М. Девель в протоколі № 1 надруковано як Лебедь (с. 36), а Олена Іванівна Леві, в майбутньому видатний дослідник Ольвії, згадується як Левин (Протокол № 1, с. 38). Часті помилки в ініціалах співробітників. Наводимо текст протоколів без змін та редагування, саме в тому вигляді як вони були надруковані більш ніж 80 років тому.

ПРОТОКОЛ № 1.

ЗАСІДАННЯ ЧЛЕНІВ НАУКОВОЇ РАДИ ОЛЬВІЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ 10 Серпня 1930р.

Головує завідувач експедиції Ю.П. КРИСІН в присутності членів Л.М. СКОБЦЯ й І.І. МЕЩАНИНОВА, техсекретаря Т.М. ЛЕБЕДЬ.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ.

1. Інформація тов. Крисіна про особистий склад експедиції.

2. План роботи експедиції.
3. Розподіл праці наукових робітників.
4. Розподіл робочого дня.
5. Поточні справи.

1. Ю.П. КРИСІН інформує про зміни в особистому складі експедиції. Не можуть приїхати фотограф А. ШТУРМ, наукові співробітники – т.т. КОЗУБОВСЬКИЙ і ТЕОХАРИДІ.

УХВАЛИЛИ: Покласти виконання обов'язків фотографа на Д. ЛЕОНОВА. Визнати за бажану – присутність на розкопках ляборанта Мик. Іст. Арх. Музею тов. Веселі – коли буде потреба в процесі роботи, почистити речі, нахідка на місці.

Просити Бердичівський Музей відрядити т. Молчанівського на розкопки, не зароховуючи час робіт за термін профспілкової відпустки, а Бердичевську Наросвіту – підтримати це клопотання.

Зарахувати практикантами тов. НОЗДРАЧЕВА, тов. ОЛЕКСІЄВА, як кваліфікованих робітників, покласти на них виконання повних практиканських завдань.

Прийняти студента ЧОРНОГО як практиканта в склад експедиції. Друге практиканське місце визнати за вакантне, дозволити скористатися з коштів – на доплату деяким співробітникам.

На пропозицію директора Мик. музею Л.М. СКОБЦЯ ухвалили дозволити науковому співробітнику Мик. музею т. ЛАГУТІ брати участь у роботах експедиції і не включаючи його в штат. Вишукати кошти на виплату добових А.С. ЮНОВИЧУ на загальних підставах нарівні з іншими науковими співробітниками як і компенсації за навантаження т. Леонову.

Практикантки ШІЛІНА й АВРАМЕНКО одержують добові без виплати проїзних, а приміщенням забезпечують наколи це можливо.

§ 2. Доклад Ю.П. КРИСІНА про план робіт експедиції поточної компанії мета робіт експедиції поточного року – продовжувати виявляти архаїчне місто. Для цього передбачається дослідити 2 ділянки – першу на захід од Зевсової могили, продовжуючи торішні роботи в східньому напрямку, і другу – од полігональної кладки на зустріч до першої ділянки.

Поруч з цим на території маяка передбачається закінчити розвідку, що мала за мету виявити наявність тут на півночі мурів міста. Поруч з цим дослідити виявлений тут будівельний промплян.

На некрополі плян передбачає перевірити певну ділянку, що її виберуть згодом за метою судильного квадрата. Роботу на некрополі зазначити наприкінці експедиційної кампанії закінчивши всі роботи в місті.

Єдина мета, єдиність пляна вимагає й суворого здійснення єдиного метода розкопів – отже тому бажано всім керуватися інструкцією виробленою на досвіді робіт. На дільниці «И» розглянувши заздалегідь цю інструкцію в науковій раді й ознайомити з нею всіх співробітників на загальних зборах. Крім основних робіт – по території Ольбії – бажано надалі, щоби велись під керівництвом Ольвійської експедиції. Роботи розвідкового характеру від Ольбії – напрямки на Очаків, щоби встановити і дослідити економічний і культурний зв'язок охопив з місцевим населенням.

Поруч з роботами науково-дослідницького характеру – плян передбачає розвинути силами експедиції, громадсько політичну роботу, беручи за основу зв'язок з селом, участь у політичних кампаніях організацію Червоного кутка, покращення труддисципліни, соцзмаганням, здоров'ю самокритикою, організацію стінгазети тощо.

УХВАЛИЛИ: Плян робіт експедиції затвердити без змін. Інструкцію переведення розкопок, перевірити на досвіді поточного року – видати найближчого часу від імені наукової Ради Ольвійської експедиції.

По лінії громадсько-політичної роботи – запропонувати загальним зборам вибрати трійку, щоби виробити плян робіт і взагалі керувати роботою. Виставити кандидатури в склад трійки – Л.М. СКОБЦЯ, П. ШУЛЬЦА і П. КОЛОВОВОЇ.

§ 3. Розподіл наукових робітників на роботу.

УХВАЛИЛИ: Настановити на завідувачів дільницями – М.Ф. БОЛТЕНКА, Ю.П. КРИСІНА, І.І. МЕЩАНИНОВА.

На завідувача адміністрат.господарчою частиною – Л.М. СКОБЦЯ. Розподіл наукових сил на дільницях Ю.П. КРИСІНА і І.І. Мещанінова зробити умовно з наступним перегрупуванням сил після приїзда М.Ф. БОЛТЕНКА, коли спеціально розглядатимуть питання

ПРО ДІЛЬНИЦІ М.Ф. БОЛТЕНКО.

Дільниця «И» поділяється на три квадрати /Зав.дільн. І.І. Мещанінов/

1/ Завідувач роботами розкопки першого квадрата – Л.М. СЛАВІН

Пом.Зав.квadrата - С.І. ЛЕВІН

Практикант - Т. АВРАМЕНКО

Прикріплено до робіт на квадрати - Л.М. СКОБЕЦЬ

2/ Зав.квadrатом - А.С. ЮНОВИЧ

Пом.Зав.квadrатом - Н.А. КОРДИШ

Прикріплено для робіт на квадрати - Г.М. МОЛЧАНІВСЬКИЙ

3/ Зав.квadrатом Л.Д. ДМИТРІВ

Пом. Зав. квadrатом Т.І. МІЛОВА

Практикантка М.А. ТИХОМИРОВА

Прикріплено до робіт на квадрат ЛЕ-ВИЦЬКОГО

На дільниці журнал знахідок веде В.А. ГОЛОВКІНА

Дільниця Ю.П. Крисіна поділяється на 2 квадрати:

1/ Завідувач першим квадратом Т.І. ФАРМАКОВСЬКА

Пом.Зав.квadrатом Г.П. ЦВЕТАЕВ

Практикант Л. ШЛІНА

Прикріплено до квадрата К.М. КОЛОБОВА

2/ Зав.другим квадратом П.Н. ШУЛЬЦ

Практиканти С.Е. КАПОШИНА

СКАЛОН

Прикріплено до квадрата П.В. ХАРЛАМ-ПОВИЧ

На дільниці щоденник проведених знахідок веде А.И. МАНЦЕВИЧ. До приїзда т. МАНЦЕВИЧА вести щоденник знахідок на цій дільниці доручається завідувачеві квадратом.

Інвентаризацію знахідок доручається т.т. Т.М. ДЕВЕЛЬ і Н.Т. КРИСІНІЙ. Решта потрібного персонала кооптується з молодших наукових робітників і практикантів по черзі.

Розподілити обов'язки між членами наукової Ради так – голова КРИСІН, Заступник голови – М.Ф. БОЛТЕНКО, учений секретар Л.М. СКОБЕЦЬ; Наук.техн.секретар Т.М. ДЕВЕЛЬ.

§ 4. Розподіл робочого дня:

УХВАЛИЛИ: Затвердити такий розподіл робочого дня.

О 6 год. сніданок

О 7 – до 12 год. робочий час

З 12 до 3 перерва з 1/2 на 2-й обід;

З 3 – 6 робочий час

§ 5. Видання звідомлень експедиції: т. Ю.П. КРИСІН повідомляє що невиданими досі залишаються звіт за 1927-1929 р.р. Звідомлення за 1927 р. закінчить С.С. ДЛЮЖЕВСЬКОЇ майбутнім часом звідомлення за 1928-1929 р.р. а також поточного року доведеться складати колективними зусиллями – завідувачам дільницями з точною фіксацією термінів.

Запропонований порядок ухвалюється.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /КРИСІН/

ЧЛЕНИ /МЕЩАНИНОВ/

/СКОБЕЦЬ/

Нач.канц.експедиції /ДЕВЕЛЬ/

ПРОТОКОЛ № 2

Засідання Наукової Ради Ольвійської Археологічної експедиції

13/VIII-1930 року.

Головує керівник експедиції Ю.П. КРИСІН.

Секретарем Т.М. ДЕВЕЛЬ.

Присутні члени МЕЩАНИНОВ, СКОБЕЦЬ.
- ПОРЯДОК ДЕННИЙ. -

1/ Утворення нової дільниці.

2/ Розподіл наукової й робочої сили.

3/ Про дозвіл харчуватися в столовці експедиції членам родини наукових робітників.

4/ Біжучі справи.

СЛУХАЛИ: 1. т. КРИСІН пропонує створити третю дільницю розкопів, щоби виявити зв'язок горішньої частини міста з нижньою, цю дільницю слід утворити на території нижнього міста на північ від уже розкопаної частини нижнього міста на схід од дільниці «И». Слід почати поділ дільниці на квадрати і цієї кампанії розпочати хоча б один квадрат. Цю дільницю пропонує назвати т. КРИСІН дільницею Наукової Ради тому що керування роботами на ній довадитиметься членами Наукової Ради спільно.

УХВАЛИЛИ: 1. Пропозиція тов. КРИСІНА ухвалюється без змін.

СЛУХАЛИ: 2. Розподіл наукової робочої сили.

УХВАЛИЛИ: 2. Ухвалено нову дільницю «НР» забезпечити слідуючими науковими силами:

С.І. ЛЕВІ, знявши з дільниці «И» доручити завідування квадратом на дільниці «Н.Р.» Сюди ж перевести Н.Л. КОРДІШ і прикріпити Г.П. ЦВІТАЄВА. О. АЛЕКСІЄВА, як практиканта прикріпити до квадрата А.С. ЮНОВИЧА. Збільшення науковими силами квадрата А.С. ЮНОВИЧА доручити перевести Зав.дільницею І.І. МЕЩАНИНОВУ перегрупувавши сили по дільниці «И» зокрема на квадрат Л.Д. ДМІТРОВА. Забезпечити новий квадрат 5 робітниками з наявного щоденного складу.

СЛУХАЛИ: 3. Про дозвіл харчуватися в столовці експедиції членам родини наукових робітників.

КРИСІН інформує що де які наукові робітники по родинним обставинам не змогли залишити сім'ю вдома і прохають наукову раду дозволити за власний рахунок харчуватися в столовці експедиції, тому що на селі майже неможливо дістати харчів.

УХВАЛИЛИ: Дозволити харчуватися за власні кошти членам родини наукових робітників, маючи на увазі що продуктів вистачить, а цим самим зменшиться вартість добового харчування. Запропонувати Завхозу вести табіль.

БІЖУЧІ СПРАВИ: - не було.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /Г.П. КРИСІН/

ЧЛЕНИ: /МЕЩАНИНОВ/

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР /СКОБЕЦЬ/
НАЧ.КАНЦ.ЕКСПЕДИЦ. /ДЕВЕЛЬ/

ПРОТОКОЛ № 3

ЗАСІДАННЯ НАУКОВОЇ РАДИ ОЛЬБІЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ

18 серпня 1930 року.

Головує керівник експедиції Ю.П. КРИСІН.

Секретар – Т.М. ДЕВЕЛЬ.

Присутні члени – І.І. МЕЩАНИНОВ, Л.М. СКОБЕЦЬ і запрошено Т.І. ФАРМАКОВСЬКА і П.М. ШУЛЬЦ.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ.

1. Зміна особистого складу Ольбійської Наукової Ради та зв'язана з цим зміна роботи на дільниці на захід від Зевсової могили.

2. Про організацію Червоного кутка.

3. Про переведення наукових лекцій для членів експедиції.

4. Про труддисципліну.

5. Про призначення тов. МОВЧАНІВСЬКОГО на завквдратом.

6. Поточні справи.

1. тов. КРИСІН повідомляє, що в одержаному лісті М.Ф. БОЛТЕНКО повідомляє що він не приїде на розкопи вважаючи на свій хворобливий стан і на потребу проробити Березанський матеріал. Разом з цим тов. БОЛТЕНКО повідомляє, що як би він і зміг приїхати, то за браком потрібних йому співробітників він не міг би провадити розкопки і прохає не розкопувати бруковки на його горішній ділянці.

Відмовлення М.Ф. БОЛТЕНКА приїхати на розкопки унеможливує вести чергові розшуки по ділянці до заходу від Зевсової могили. На перешкоді цим розкопам ще й брак щоденників дільниць, де саме передбачається розчистка дільниці, що їх /щоденники/ мабуть взято разом з іншими паперами гр. КАМИНСЬКОГО при його арешті і що їх не можна одержати найближчого часу.

Особистий огляд Науковою Радою зроблених поточної кампанії робіт на дільниці на захід од Зевсової могили свідчить, що недоцільно продовжувати роботи на квадраті «А» вирізаючи квадрат в східньому напрямку, бо потребується попередня дослідження дільниць, що оточують квадрат

«(?)» що його /дослідження/ не можна здійснити за браком торішніх щоденників. На дільниці М – де виявився архаїчний будинок можна провадити далі дослідження цього архітектурного комплексу вирізаючи квадрат так на схід як і на південь.

Обмінятись думками – Наукова Рада ухвалила: продовжувати виявляти комплекс архаїчного будинка на дільниці М – на схід і на південь; на квадраті «а» тієї самої дільниці

закінчити розчищати за 2 дні, після чого всіх робітників надіслати або на ділянку НР, вважаючи на те, як розгортатимуться роботи на цих ділянках.

§ 2. Ю.П. КРИСІН пропонує виділеній групі для керування громадсько-політичною роботою почати організувати Червоний куток і здійснювати ухвалену програму, а саме організацію найближчого часу 1-2 лекції на селі.

Пропозиція ухвалюється.

§ 3. Ю.П. КРИСІН інформує, що за прикладом лекції І.І. МЕЩАНІНОВА про наслідки розкопів на ділянці «И» з висуненням чергових завдань на цій ділянці – найближчого дня відпочинку відбудеться лекція І.Ф. ЛЕВИЦЬКОГО про наслідки його розкопів на Коростенщині.

§ 4. Про трудову дисципліну.

Ю.П. КРИСІН вказує, що деякі наукові співробітники і робітники запізнюються на роботу і на необхідність збільшити трудову дисципліну надалі.

Л.М. СКОБЕЦЬ повідомляє, що надійшла скарга на М. КОЗАКЕВИЧ-робітника і пропонує звільнити М. КОЗАКЕВИЧА з роботи.

Пропозиція ухвалюється.

§ 5. І.І. МЕЩАНІНОВ прохає звільнити співробітника Мовчанівського від участі в інвентаризації знахідок – тому що йому на квадраті дано відповідальне завдання.

Ухвалено – звільнити тов. МОВЧАНІВСЬКОГО від участі в інвентаризації знахідок і призначити на Завквадратом.

§ 6. П.М. Шульц вказує на необхідність планомірно розподіляти робітничу силу й наукових співробітників. тов. ШУЛЬЦ прохає залишити одну з прикріплених до нього практиканток на тов. ТИХОМИРОВУ, що би практиканти могли попрактикуватися у нього.

Ю.П. КРИСІН зазначає, що норма робітників на квадратах – 5 осіб, наукових співробітників розподілено досить рівномірно – по 2 особи на квадрат. т. ШУЛЬЦЕВІ пропонується замінити практикантку погодившись з Т.І. Фармаковською.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /КРИСІН/
ЧЛЕНИ: /МЕЩАНІНОВ/
ВЧЕН.СЕКРЕТАР /СКОБЕЦЬ/
НАЧ.КАНЦ ЕКСПЕДИЦІЇ /ДЕВЕЛЬ/

ПРОТОКОЛ № 4

Засідання наукової Ради ОЛЬВІЙСЬКОЇ експедиції 20-го Серпня 1930 року.

ПРИСУТНІ: Керівник експедиції – голова наукової ради т. Крисін.

члени: т.т. МЕЩАНІНОВ, СКОБЕЦЬ, техн.секретар ДЕВЕЛЬ Т.М.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ.

1. Про додатковий розподіл наукової сили.

2. Про розкопи Некрополя.

3. Про платню за екскурсії та огляд заповідника.

4. Про збірку окремими особами матеріяла на території заповідника.

5. Поточні справи: а/Заява т. КАРАСЬОВА про збільшення йому платні.

б/Про виплату проїздних.

в/Про оголошення протоколів НАУКОВОЇ РАДИ

СЛУХАЛИ: Про додатковий розподіл наукової сили.

УХВАЛИЛИ: В зв'язку з тим, що на нижньому місті поширилися значно роботи і колектив НАУКОВОЇ РАДИ не має можливості надалі керувати цією ділянкою за браком часу, на завідателя нижньої ділянки «Н.Р.» призначити тов. ЛЕВИЦЬКОГО як відомого на Україні археолога, маючи на увазі його довгорічний стаж, вчені роботи і т.інш.

Кооптувати т. ЛЕВИЦЬКОГО до складу НАУКОВОЇ РАДИ як зав. окремою ділянкою, на зав. першим кв. призначити тов. ЛЕВІ, другим МАНЦЕВІЧ.

СЛУХАЛИ: Про розкопки на НЕКРОПОЛІ.

УХВАЛИЛИ: Визначити місце розкопів на некрополі з архаїчними похованнями на межі селянської землі і заповідника, попередньо пройти його щупами, потім закласти суцільний квадрат і копати шарами. Наукову силу перекинути з ділянки «И» зачистивши окремі квадрати.

СЛУХАЛИ: Про платню за екскурсії та огляд заповідника.

УХВАЛИЛИ: Встановити платню за екскурсії /з МИКОЛАЄВА до ОЛЬБІЇ 10 карб/. На місці підчас експедиції 6 карб., з яких один карбованець іде в касу заповідника як спец. кошти останні – 5 – лекторіві; індивідуальні відвідування сплачуються окремо згідно директив на це Наркомпросу: нетрудові 20 коп. члени профспілок, КНС і інши трудові 15 к. Учні, червоно-армійці, червоно-флотці, партизани 5 коп. Шкільні екскурсії НАРКОМОСУ безплатні.

СЛУХАЛИ: Про збірку окремими особами археологічного матеріяла на території заповідника.

УХВАЛИЛИ: Попередити учасників експедиції, що збирати різні речі – випадкові знахідки минулого на території заповідника забороняється.

Всі знайдені речі згідні здавати на реєстратуру й надсилати до МИКОЛАЇВСЬКОГО музею.

Лише з дозволу директора музею т. Скобця для окремих музеїв можливо мати збірки дублетних речей. Настоящу постанову оголосити яко-мога ширше.

ПОТОЧНІ СПРАВИ:

СЛУХАЛИ: а/Заява т. КАРАСЕВА про збільшення йому платні як архітекторові.

УХВАЛИЛИ: а/Беручи на увагу, що т. КАРАСЬОВ виконує обов'язки архітектора, платню йому збільшити до 100 карб.

СЛУХАЛИ: Про виплату проїзних.

УХВАЛИЛИ: Виплачувати лише проїзний білет, інші витрати віднести за рахунок добових.

СЛУХАЛИ: в/Про оголошення протоколів НАУКОВОЇ РАДИ.

УХВАЛИЛИ: в/Копії протоколів НАУКОВОЇ РАДИ до загального відома вивішувати в ЧЕРВОНОМУ КУТКУ та їдальні.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /КРИСІН/
ЧЛЕНИ /МЕЩАНИНОВ/
/ЛЕВИЦЬКИЙ/
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР СКОБЕЦЬ
НАЧКАНЦ ЕКСПЕДИЦІЇ ДЕВЕЛЬ

ПРОТОКОЛ № 5

ЗАСІДАННЯ НАУКОВОЇ РАДИ ОЛЬБІЙСЬКОЇ АРХ.ЕКСПЕДИЦІЇ 27-го СЕРПНЯ 1930 року.

ПРИСУТНІ: Керівник експедиції, голова наукової ради тов. КРИСІН.

члени Ради: МІЩАНИНОВ, СКОБЕЦЬ, техн.секретарь ДЕВЕЛЬ. Запрошені члени експедиції – І.Ф. ЛЕВИЦЬКИЙ, Ф.М. МОВЧАНІВСЬКИЙ, Л.Д. ДМИТРОВ.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

- 1.Про термін закінчення робіт експедиції.
- 2.Про виплату добових та проїзних.
- 3.Про видання інструкції про розкопки від імени НАУКОВОЇ РАДИ.
- 4.Про видання звітів про розкопки 1928-29р.-30р.
- 5.Про видання збірника ОЛЬБІЙСЬКОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ ІМЕНИ Б.В. ФАРМАКОВСЬКОГО.
- 6.Про п'ятирічний плян ОЛЬБІЇ.
- 7.Поточні справи.

СЛУХАЛИ: Про термін закінчення робіт експедиції.

УХВАЛИЛИ: Розкопування на території міста закінчити 30/VIII-1930р. З 28/VIII розпочати поступове скорочення квадратів з яких вільних наукових робітників переводити на Некрополь. З 1 Вересня до 4 Вер. ведеться тільки зачистка квадр. і роботи не Некрополі. В цей період слід закінчити щоденники і здавати тов. КРИСІНУ. Вересня 5-го день закінчення робіт експедиції.

СЛУХАЛИ: Про виплату добових і проїзних.

УХВАЛИЛИ: Добові виплати 30 дня виїзду з місця служби, до дня повернення з команди-

ровки. Переїзні виплачуються за залізницю, пароплав та інші засоби пересування, інші витрати не братимуться до уваги.

СЛУХАЛИ: Про видання інструкції про розкопки від імени НАУКОВОЇ РАДИ.

УХВАЛИЛИ: Інструкцію в виправленому вигляді видати від імени НАУКОВОЇ РАДИ ОЛЬБІЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ. Видання інструкції бере на себе МИКОЛАЇВСЬКИЙ МУЗЕЙ. Редагування інструкції та потрібні додатки до неї доручаються тов. Г.П. КРИСІНУ. Інструкцію видати не пізніше за 1/XII-1930р. за тиражем 800 примірників. Це видання вважати за попереднє, беручи до уваги, що в майбутньому друге видання доповнять матеріалом з техніки розкопок доісторичи, бажано було б, що би в другому виданні взяв участь В.У.А.К. Перше видання надсилається музеям безкоштовно, в усім останнім за готівку по собі вартості.

СЛУХАЛИ: Про видання звідомлень про розкопки 1928-29-30р.

УХВАЛИЛИ:Звіти видати колективом за відділянками. Підготовка звіту на діл „И” з 1928-30р. доручається І.І. МЕЩАНИНОВУ. На ділянці на захід від Зевсова кургана за 1928-29р. М.Ф. БОЛТЕНКОВІ, на Некрополі за 1928 до 30р. КРИСІНУ так само звіт за 30-рік на ділянці „М”, на ділянці „НР” доручається т.ЛЕВИЦЬКОМУ. Поставити питання про асигнування коштів УПРНАУКИ на видання звітів. Термін здачі до друку встановити 1/IV-31р.

СЛУХАЛИ:Про видання збірника ОЛЬБІЙСЬКОЇ експедиції імени Б.В. ФАРМАКОВСЬКОГО.

УХВАЛИЛИ:В зв'язку з тим, що ФАРМАКОВСЬКИЙ перший почав наукове дослідження ОЛЬБІЇ, довгий час працював над ОЛЬБІЙСЬКИМ матеріалом, визнати за необхідне видати збірник його імени, поставивши питання перед УПРНАУКОЮ про асигнування відповідних коштів на видання.

СЛУХАЛИ:Про 5-річний плян робіт ОЛЬБІЇ.

УХВАЛИЛИ:Не пізніше 4-5 Вересня зібратися т.т. КРИСІНУ, МЕЩАНИНОВУ, СКОБЦУ, ФАРМАКІВСЬКИЙ, ШУЛЬЦУ, ЛЕВИЦЬКОМУ, для проробки питання про 5-ти річний плян робіт в ОЛЬБІЇ. Кожному заздалегідь перспективно накреслити основні пункти для обговорення.

ПОТОЧНІ СПРАВИ:-Не було.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /КРИСІН/
ЧЛЕНИ /МЕЩАНИНОВ/
/ЛЕВИЦЬКИЙ/
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР /СКОБЕЦЬ/

ПРОТОКОЛ №... (6 ?)

ЗАСІДАННЯ НАУКОВОЇ РАДИ „ОЛЬВІЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ”

Од 5/IX-1930р.

ПРИСУТНІ: Голова наукової ради – керівник експедиції тов. КРИСІН, вчений секретар експедиції СКОБЕЦЬ Л.М. та члени МЕЩАНИНОВ, ЛЕВИЦЬКИЙ Ю.Ф. Секретар ДЕВЕЛЬ.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ.

1. Відчит про розкопк Некрополя /КРИСІН/
2. Відчит адмін. господарч. частини /СКОБЕЦЬ/
3. Відчит культ-комісії /СКОБЕЦЬ/
4. Про 5-річний плян заповідника /СКОБЕЦЬ/
5. Підсумки наукової роботи експедиції /КРИСІН/
6. Консервація розкопок.
7. Біжучі справи: а/Про місце перебування щоденників.
б/Про приведення до порядку негативів.
в/Прохання МОВЧАНІВСЬКОГО про відстрочку надавати щоденників.
г/Заяви КИРЕЄВА, ШУЛЬЦА.
д/Про загальне підсумкове зібрання експедиції.

СЛУХАЛИ: Відчит про розкопку Некрополя. – Інформацію робить КРИСІН, який повідомляє, що розкопки в 1930 році велися на тій ділянці, що знаходиться на південь від ділянки розкопок 1913р. Для спроби цього року ще раз був перевірений метод щупів, шляхом закладки квадрата 7 1/2 x 7 1/2 м. на тому місці де проходили щупами аби виявити, чи дійсно щупи не припустили якої могили, а також вірність оприділення могил щупом. Врешті решт щуп себе виправдив. Цей квадрат дав 3 склепа і 2 ями. Виявилось що всі склепи граблені в давні часи. На цій ділянці було розкопано ще де кілька могил, але там всі вони були пограбовані і лише одне дитяче поховання /підбійне/ в дромосі склепа виявилось неграбованим.

За браком часу залишився також недосліджений один склеп. Для проби на ділянці 1911 року було дослідженне одне поховання, що не виявилось пограбованим але все ж таки дало цілу низку цінних речей, серед яких був і золотий перстень з різним камінцем. В майбутньому бажано дослідити цю ділянку. Це поховання необхідно було дослідити тому що воно було близько до села і відомо місцевим скарбо-шукачам, які не раз намагалися його поргравувати.

УХВАЛИЛИ: Визнати роботу на Некрополі виконаною згідно пляну. В майбутньому вважати за необхідне розкопки на Некрополі вести одноразово з останніми розкопками й мати на увазі продовжувати дослідження початої ділянки 1930 року, а також перевірити ділянку 1911 року в звязку з тим, що на цій ділянці виявлено декілька поховань цікавих в науковому розрізі.

СЛУХАЛИ: Відчит адміністративно-господарчої частини: Доповідь робить т. СКОБЕЦЬ, якій відмічає, що загальна сума асігнована в експедицію 3800 кб до цієї суми представники Ленінграду в А.І.М.К. додали ще 500 крб. Таким чином експедиція мала в своєму розпорядженні 4.300 карб. 50% цієї суми було витрачено на робітників – на земляні роботи, - решта пішла на оплату всього персонала.

До самого приїзду експедиції вченим охоронцем ОЛЬВІЇ був КУЗНЕЦОВ, який зовсім не цікавився справами заповідника і підготовчої роботи не провів, але назважаючи на це, все ж таки вдалося з великими труднощами наладити роботу так по самому господарству заповідника, як і по забезпеченню експедиції харчуванням.

Були деякі непорозуміння, але безпідставного характеру. В решті решт добуве довольство коштувало 1 карб. 60 коп.

Харчуванням в більшості були всі задоволені.

З промов МЕЩАНИНОВА та ЛЕВИЦЬКОГО виявилось, що адміністративно-господарча частина була на своєму місці, що постановка роботи була цілком задовільна і що харчуванням майже всі задоволені, тому, що в наших умовах кращого дістати не можливо.

Тов. КРИСІН вніс пропозицію винести адміністративно-господарчої частині подяку за активну роботу в цьому напрямку.

УХВАЛИЛИ: За активну роботу по адміністративній та господарчій частині винести за від. адмін. господ. част. експедиції т. СКОБЦУ Л.М. подяку, бо лише так відношення навіть в такій час допомогло експедиції працювати досить нормально, і сприяти в виконанні покладених на експедицію завдань.

Доручити т. СКОБЦУ решту продуктів ліквідувати на загальних підставах.

СЛУХАЛИ: Відчит культ-комісії, доповідач СКОБЕЦЬ зазначає, що недолікою в роботі культкомісії було те, що не була своєчасно переведена робота попереднього зміста, а культроботу прийшлося налагоджувати лише тоді, коли вже зїхалася експедиція. На загальному зібранні експедиції була виділена культкамісія, яка розподілила по між себе обов'язки, були виділені редколегія в складі тов. СКОБЦЯ, КИРЕЄВА, КАПОШИНОЇ, та КАРАСЕВА, й культкомісія: КОЛОБОВА, ШУЛЬЦ,

КАРАСЕВ. За весь час було випущено 2 номери стінгазети, останній номер був присвячений селу, „Будинку колективіста”. Був утворений „ЧЕРВОНИЙ КУТОК”, що обслуговував робітників, були заведені чергові, що вели роз’ясовчу роботу на різні теми. За час роботи експедиції було переведено 3 лекції, одна об історії ОЛЬБІІ, дві на антирелігійну тему на степу серед робітників СОЗ’у. Також експедицією була зроблена екскурсія в „СОЗ” для ознайомлення з роботою, що було можливо, культ-комісія проробила. Передбачалося зробити більше, але не встигли через перевантаженість іншою роботою, хоч де яка доля вини падає і на членів культ-ком. ШУЛЬЦА і КАРАСЕВА через їхню пасивність.

На майбутнє передбачається організувати при Червоному кутку бібліотеку популярного характеру.

УХВАЛИЛИ: Визнати, що не зважаючи на те які дефекти в роботі, все ж таки в ОЛЬБІІ покладена основа культ-роботи. База для розвитку її цілком мається, а тому в майбутньому, урахувавши всі недоліки, треба побудувати її так, що б експедиція дійсно допомогала „Будинку колективіста” в переведенні цілої низки культурних міроприємств.

4.СЛУХАЛИ:Про 5-ти річний плян заповідника.

Л.М. СКОБЕЦЬ пропонує висунути основні тези, які потім проробити щоб включити в 5-ти річний плян заповідника таму що зараз детальне проробляти плян нема ніякої можливості.

І.І. МЕЩАНІНОВ пропонує включити до пляну такі основні проблеми наукової роботи в ОЛЬБІІ на найближче п’ятиріччя.

1/Дослідження міста пробелма архаїчного міста/ділянка коло

Зевсова кургана та ділянка Н.Р./.

2/Проблема еліністичного міста - /Ділянка „И”/

3/Проблема взаємовідношення ОЛЬБІІ як колонії, як торговельного пункту з місцевим населенням - /Обстеження Буга та Дніпра з можливою ув’язкою з Бузькою та Березанською експедиціями/.

4/Скифська проблема в звязку з ОЛЬБІЄЮ.

ІІ.Некрополь:-Дослідження Некрополю з точки зору виявлення пануючих в ОЛЬБІІ соціальних групіровок, міського та місцевого культу і т.інш.

І.Ф. ЛЕВИЦЬКИЙ пропонує включити в плян админ.коспод.придбання розкопочного інструментарія, при чому мати на увазі інстр.удосконаленого типа, та збудування постійної лабораторії для препарування знахідок.

Г.П. КРИСІН пропонує включити в плян організацію з екскурсійної бази, зразкового

музея, бібліотеки з матеріялами по ОЛЬБІІ та відчитами Г.А.І.М.К.

Надалі перевадити дослідження за новими науковими методами і перевадити його так щоб розкопки ОЛЬБІІ з’являлись би шкодою підготовки кадрів для У.С.Р.Р.

тов.ДЕВЕЛЬ пропонує доповнити бібліотеку альбомами з фото з розкопок ОЛЬБІІ.

4.УХВАЛИЛИ: Визнати всі висунуті пропозиції своєчасними та доручити т.СКОБЦЮ та Г.П.КРИСІНУ детально проробити 5 річний плян включивши вищезазначені питання до пляну.

5.СЛУХАЛИ: Підсумки наукової роботи експедиції: інформує тов. КРИСІН, якій зазначає що за весь час експедиції було прочитано слідууючі лекції:

т. ЛЕВИЦЬКОГО – 1.Про розкопки на Коростенщині.

т.МЕЩАНІНОВА – 2.Про роботи на ділянці „И” методологічні питання по техніці розкопок.

т.ШУЛЬЦА – 3.Про розкопки на діл. „М”.

т.ХАРЛАМПОВИЧА – 4.Про дослідження Бузької експедиції 1930 р.

т.ЦВІТАЄВ – 5.Про клейменний матеріял з розкопок ОЛЬБІІ 1930 р.

Крім цього інформац.доповідь завід.кв.др. про роботи на квадратах.

Також була переведена екскурсія з робочими.

5.УХВАЛИЛИ: Прийняти до відому.

6.СЛУХАЛИ: Про консервацію розкопок.

Т.КРИСІН зазначає що з доповідної записки архітектора КАРАСЕВА консервація повинна бути переведена по трем галузям:

1.Утворення не глибоких канал для стока води.

2.Будування котрофорсів для підтримки кладок.

3.Охорона печи:збудування будки або засипка на діл.”И”

6.УХВАЛИЛИ: Доповідну записку КАРАСЕВА затвердити дорічити вченому охоронцю ОЛЬБІІ перевести в життя.

7.БІЖУЧІ СПРАВИ.

а/СЛУХАЛИ:Про місце перебування щоденників.

УХВАЛИЛИ: Всі щоденники повинні знаходитись в мик.іст.Арх.музеєві.

Прохати тов. СКОБЦЯ зняти копії з них.

СЛУХАЛИ: Про приведення до порядку негативів.

УХВАЛИЛИ: Доручити цю роботу ДЕВЕЛЬ та ЛЕОНОВУ.

СЛУХАЛИ: Прохання МОВЧАНІВСЬКОГО про відстрочку надсилки щоденників.

УХВАЛИЛИ: Дозволити, але лише до 1-го жовтня.

СЛУХАЛИ: Заяву КІРЕЄВА про дозвіл зробити відбитки з краєвидів ОЛЬВІЇ для видання альбома.

УХВАЛИЛИ: Дозволити, але під керуванням директора Мик.іст.Музея СКОБЦЯ та право цензури видання залишається за науковою радою.

СЛУХАЛИ: Заяву ШУЛЬЦА, який прохає дати рекомендацію практикантам.

УХВАЛИЛИ: Доручити Керівнику експедиції Г.П. КРИСІНУ.

СЛУХАЛИ: Про загальне підсумкове зібрання експедиції.

УХВАЛИЛИ: Загальне зібрання експедиції для підсумків з всієї роботи зібрати на 5/IX-1930 року на 9 часів вечора.

ГОЛОВА НАУКОВОЇ РАДИ /КРИСІН/
ЧЛЕНИ: /МЕЩАНІНОВ/
/ЛЕВИЦЬКИЙ/
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР: /СКОБЕЦЬ/
НАЧ.КАНЦ ЕКСПЕДИЦІЇ: /ДЕВЕЛЬ/

Наведені нами протоколи засідань Наукової ради Ольвійської експедиції є важливим і унікальним джерелом про організацію наукових досліджень давньогрецького міста Півдня України. Ці документи свідчать про внутрішню взаємодію окремих частин експедиції і процес формування тоді ще молодій радянської науки, залучення до цього багатьох фахівців-археологів тодішніх Росії та України. У період створення цих протоколів було закладено або продовжувалось дослідження одних з найбільших та найінформативніших розкопів «И» та «АГД». Головним чином було продовжено закладену ще Б.В. Фармаковським методу дослідження пам'ятки великими площинами. Також було здійснено спробу вийти за рамки традиційних меж та закладено нові розкопки в північній частині Нижнього міста – розкопи «НР». Завдяки розмаху та масштабам досліджень Ольвійська експедиція довірених років стала школою формування багатьох відомих в майбутньому археологів і не лише антикознавців. Вже тоді чітко простежується участь в науковому дослідженні Л.М. Славина, О.М. Карасьова та О.І. Леві, які в майбутньому стали одними з найвидатніших дослідників Ольвії а вивчення цієї пам'ятки стало справою майже всього їхнього життя. Однак, збережені протоколи Наукової ради Ольвійської експедиції свідчать про значну обтяженість наукової роботи громадсько-політичним життям, що мало специфічний вплив на внутрішній мікроклімат експедиції. Це, на нашу думку, суттєво заважало формуванню певного кола однодумців саме серед українських дослідників, наукові інтереси яких були б пов'язані з дослідженням ан-

тичних пам'яток. В наведеному документі добре відчутний дух часу та наповненість ентузіазмом і захопленість спільною працею.

Крыжицкий С.Д. Ольвия. Историографическое исследование архитектурно-строительных комплексов. – К., 1985. – 192 с.

Крыжицкий С.Д., Русяева А.С., Крапивина В.В., Лейлунская Н.А., Скржинская М.В., Анохин В.А. Ольвия. Античное государство в Северном Причерноморье. – К., 1999 г. – 478 с.

Л.М. Славин. Хроника жизни (1906-1971) // Мир Ольвии. Памятник исследователю и исследование памятника. К 90-летию профессора Л.М. Славина. – К., 1996. – С. 9-10.

Скржинская М.В. Студенты на практике в заповеднике «Ольвия»//Ольвия та античний світ. Матеріали наукових читань, присвячених 75-річчю утворення історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України. 19-22 листопада 2001 р. – К., 2001 р. – С. 16-17.

Экспедиционная деятельность Л.М. Славина // Мир Ольвии. Памятник исследователю и исследование памятника. К 90-летию профессора Л.М. Славина. – К., 1996. – С. 10-11.

А.В. Каряка

К ИСТОРИИ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТ ОЛЬВИЙСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ в 1930 г.

Публикуются протоколы заседаний Научного совета Ольвийской археологической экспедиции 1930 г. Данные протоколы имеют большое значение для истории исследования античного города Ольвия Понтийская и являются уникальным источником о ранних этапах формирования советской школы антиковедения на Украине.

Ключевые слова: Ольвийская экспедиция, протоколы, научный архив, Ольвия, школа антиковедения.

A. V. Karjaka

TO THE HISTORY OF THE ORGANIZATION OF WORK OF THE OLBIAN EXPEDITION in 1930

This article is devoted to the publication of meeting transactions of Scientific council of Olbian archaeological expedition in 1930. These transactions have a great importance for the history of the investigations of Olbia Pontica. They are unique sources for the early stages of forming of the soviet school of classical archaeology in Ukraine.

Keywords: Olbian expedition, meeting transactions, Olbia, school of classical archaeology

Одержано 2.10.2010